

Luisteren naar de vaccinatietwijfelaars



Baby met verbandje na een inenting. Beeld Getty Images

De inentingsgraad van baby's is onder de 90 procent gezakt. Een jeugdarts en een onderzoeker vertellen waarom ouders twijfelen over laten prikken en hoe ze beter te bereiken zijn.

Tobiah Palm 4 augustus 2023, 17:14

Ouders die hun pasgeborenen niet laten vaccineren omdat dat niet mag wegens hun geloof. Mensen die bang zijn dat hun kinderen misschien autistisch worden van een prik. Cliënten die denken dat 'onschuldige kinderziekten' zoals de mazelen of de bof niet meer voorkomen: jeugdarts van het Centrum voor Jeugd en Gezin Rijnmond in Rotterdam Ilona Konijn ontvangt ze allemaal in haar spreekkamer.

Wilt u elke dag de Middag nieuwsbrief van Trouw ontvangen via e-mail?

Verstuur

“Er zijn veel verschillende redenen waarom ouders twijfelen”, zegt ze. “Soms zijn ze zelf bang voor naalden en vinden ze het daarom spannend. Ik probeer steeds in te gaan op de dingen waar de ouders het met mij over willen hebben. Dat zijn hele uiteenlopende gesprekken.”

95%

vaccinatiegraad is de grens waaronder infectieziektes kunnen **uitbreken**

Het is Konijns taak om als een baby drie of vier weken oud is een vaccinatieplan op te stellen, tijdens de eerste afspraak met de ouders. Dat gaat vaak soepel, de meeste ouders willen dat hun kinderen ingeënt worden. Maar steeds vaker komen er mensen langs die dat liever niet hebben. “Dan lezen ze op internet over de zogenaamde gevolgen van een vaccinatie of ze horen een verhaal van een buurvrouw”, zegt ze.

Zorgelijk

Niet alleen de mensen die bij Konijn op consult komen aarzelen. Uit de nieuwste cijfers van het RIVM bleek een maand geleden dat 83,6 procent van de Nederlandse kinderen die in 2020 zijn geboren op 2-jarige leeftijd alle standaardvaccinaties heeft gehad. De vaccinatiebereidheid daalt al sinds 2015, maar is die voor het eerst onder de 90 procent gezakt. Voor ruim 6 procent van de kinderen uit hetzelfde geboortjaar is geen enkele vaccinatie geregistreerd.

Die cijfers zijn – op zijn zachtst gezegd – zorgelijk, zeggen deskundigen uit alle hoeken. Het vaccinatieprogramma, dat in 1957 is ingevoerd op kosten van de overheid, moet beschermen tegen twaalf infectieziekten, waaronder kinkhoest, mazelen en rode hond. Volgens het RIVM is er een kans op het uitbreken van deze ziektes wanneer de vaccinatiegraad lager is dan 95 procent. Op dit moment vreest het instituut vooral voor een terugkeer van de mazelen en polio.

In columns, krantenstukken, en, natuurlijk, op Twitter, speculeren schrijvers, artsen en vele anderen over de reden van de dalende vaccinatiegraad. En wat daartegen gedaan kan worden. Het komt door het coronabeleid van de overheid zegt de één. Er moet een vaccinatieplicht voor naar de crèche gaande kinderen komen, roept de ander.

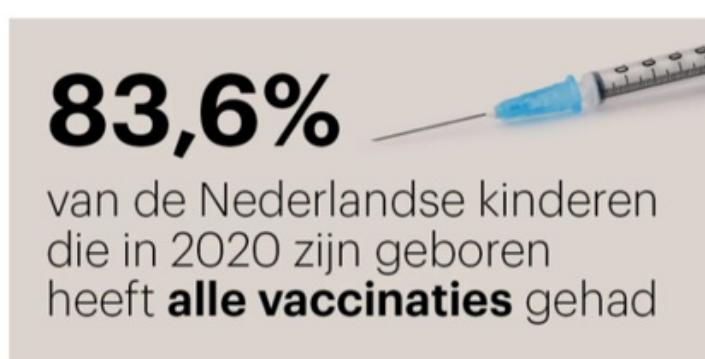
Maar helaas is er niet zo'n eenduidige reden of oplossing aan te wijzen, zeggen wetenschappers. Dat vindt ook onafhankelijk onderzoeker Charifa Zemouri, die tijdens de pandemie de fractie Denk adviseerde over corona en nu mee schrijft aan stukken over de hpv-vaccinaties (onder meer tegen baarmoederhalskanker) voor het Rijksvaccinatieprogramma. Er is één ding dat ze wel met zekerheid durft te zeggen: het vaccinatiebeleid van de overheid moet anders.

Vaccinatieparadox

Er zijn grofweg drie algemene redenen aan te wijzen waarom inenting in landen achterblijven. Allereerst is er de toegankelijkheid. Dat is geen probleem in Nederland. Vaccinaties zijn gratis en voor iedereen beschikbaar. Dan is er wat Zemouri de vaccinatieparadox noemt: als veel mensen in een land zijn ingeënt, verdwijnen de besmettelijke ziekten op een gegeven moment, waardoor mensen denken dat ze niet meer bestaan, of de risico's onderschatten. "Soms denken ouders dat de mazelen en de bof onschuldige kinderziektes zijn die niet meer voorkomen. Of dat het beter is als kinderen hun eigen afweersysteem ontwikkelen", zegt jeugdarts Konijn. "Ik leg dan uit waarom de ziektes bijna niet meer voorkomen en dat ze onschuldig kunnen zijn, maar dat ze voor sommige kinderen desastreuze gevolgen kunnen hebben. Denk aan een ziekenhuisopname of verlamming."

Zemouri: "Inwoners van landen die het zich nog kunnen herinneren dat kinderen hun derde levensjaar niet haalden omdat ze stierven aan de mazelen of de bof, gaan zo anders met vaccinaties om dan veel Nederlanders. In het dorp van mijn ouders in het noorden van Marokko stonden mensen in de rij toen het vaccinatieprogramma van de overheid werd uitgebreid naar de bergen. Ze wisten: als ik mijn kind een prik geef dan gaat het niet dood. Sindsdien is de vaccinatiebereidheid hoog in Marokko. Mijn ouders waren heel verbaasd toen ik ze vertelde dat die hier juist daalt."

De derde oorzaak van minder vaccinaties is, zo vervolgt de onderzoeker, het vertrouwen in het middel – en daarmee samenhangend – in de overheid zelf. En hier wordt het complexer, omdat er verschillende groepen bestaan die om andere redenen terughoudender zijn over de prikken.



Elk gesprek dat Konijn voert is anders. Toch kan ze enkele terugkerende argumenten aanwijzen: mensen die vanwege hun geloof niet willen vaccineren omdat de mens 'perfect' geschapen zou zijn, ouders die wonen in wijken waar de overheid hen 'in de steek laat', en kritische prikkers die vaak hebben gestudeerd.

Die laatste groep suggereert weleens dat *big pharma* dwingt kinderen te vaccineren. "Soms geloven ze dat hun kinderen autistisch kunnen worden van een vaccinatie", zegt Konijn. "Autisme is een aangeboren aandoening, die meestal pas later in de ontwikkeling van een kind duidelijk wordt. Rond hun tweede levensjaar zie je dat een peuter bijvoorbeeld een achterstand op taal, spraak en ontwikkeling heeft opgelopen. Dat is dezelfde leeftijd waarop we kinderen sommige prikken geven. In 1998 heeft een Britse wetenschapper een verband gelegd tussen het mazelenvaccin en autisme, maar die studie is al lang geleden teruggeroepen. Toch blijven er theorieën circuleren die een verband leggen tussen autisme en prikken."

Zemouri ziet verhalen over autisme ook vaak op TikTok. "Vooral bij moeders die zich verzetten tegen de zogenaamde westerse wetenschap. Zij zeggen dat een prik je lichaam vervuult en verdiepen zich vaak in oosterse wetenschap. Reiki en yoga bijvoorbeeld, of alternatieve geneesmiddelen." Het zijn volgens de onderzoeker vaak dezelfde mensen die kritisch waren over het coronabeleid. Volgens haar is de weerstand tegen vaccinaties sinds dat beleid toegenomen, maar is corona niet de enige oorzaak. In Nederland is er namelijk al acht jaar sprake van een dalende vaccinatiegraad. "Je zou de pandemie als een olievlek kunnen zien die de scepsis heeft versterkt", zegt ze. "De kritische vragen die ze toen stelden, stellen ze nu ook."

De 'yogamoeders', zoals Zemouri ze noemt, vertrouwen de overheid niet. Dat is ook te zien in een andere groep. "Dat zijn burgers die zich in de steek gelaten voelen. Die hebben negatieve gevoelens als ze een ambtenaar zien", zegt Zemouri. "Zij geloven ook in complotten. Dat de regering onderdeel is van een enge elite, bijvoorbeeld. Ze koppelen de wetenschap, mij ook, aan de politiek. We zijn volgens hen allemaal op hetzelfde uit. Wat dat precies is weet ik ook niet."

TikTok

Het is ingewikkeld dat er zoveel verschillende informatie beschikbaar is. Naast de officiële kanalen van het RIVM bestaan honderden pagina's op sociale media waarop alternatieve hypothesen rondzingen. De theorieën over autisme worden ontelbare keren gedeeld, op TikTok, op WhatsApp, via Instagram. Daardoor weten twijfelaars vaak niet meer wat ze wel en niet moeten geloven.

Het is belangrijk dat de overheid beleid maakt op wat er in de samenleving speelt, zegt Zemouri. Volgens haar hebben onderzoeksgroepen nog te veel blinde vlekken. "Wetenschappers moeten naar zichzelf kijken. We weten niet wat er speelt op sociale media, hebben geen idee waarom een moslim terughoudend is en hoe dat verschilt van de aarzelingen van een christen. We snappen niet wat het onderscheid is tussen iemand die de overheid wantrouwt door eerdere ervaringen en iemand die denkt dat vaccinaties ongezond zijn."

Daar kunnen wetenschappers soms ook niet zoveel aan doen, vindt Zemouri, want ze komen vaak allemaal uit hetzelfde milieu. Daardoor is er volgens haar een kloof ontstaan tussen mensen en beleid. "Ik heb het zelf gezien, in Amsterdam West. Daar gingen zorgprofessionals de straat op om mensen te informeren over prikken. Ze doen dat met de mooiste intenties, maar ik zag dat ze bewoners behandelden alsof ze dom zijn. Dat werkt niet. Mensen willen gelijkwaardig worden behandeld."

Jeugdarts Konijn streeft ernaar om vooral te luisteren naar wat haar cliënten te vertellen hebben. “Dat helpt vaak meer dan terug te grijpen op de wetenschap”, zegt ze. “En op die manier kom je er meestal achter wat de daadwerkelijke reden van de vaccinatiescepsis is.”

Geduld

Ze voert vaak meerdere gesprekken, heeft veel geduld en, het belangrijkste, ze zegt altijd dat het een eigen keuze is. “Ik word niet meer of minder betaald als een ouder zijn kind niet laat vaccineren. Maar ik wil wel dat iedereen alle informatie heeft die er beschikbaar is. Nu geef ik die aan mensen die bij mij in de spreekkamer komen. Maar we bereiken niet iedereen, dat weet ik ook. Het zou goed zijn als het RIVM brieven zou sturen in beter begrijpelijke taal, afgestemd op de doelgroep. Dat zou mijn vak misschien wat makkelijker maken.”